

การออกแบบพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์นครน่าน

The Design of the Nakhon Nan History Museum

ศิริภัทร ศรีวรษา* | ไพบัตย์ ภูชีสส์ชวกรณ์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพฯ 10200 ประเทศไทย

Siripat Sriworasa* | Taipat Puchitchawakorn

Faculty of Architecture, Silpakorn University, Bangkok, 10200, Thailand

sriworasa_s@su.ac.th | puchidchawakorn_t@su.ac.th

*Correspondence: sriworasa_s@su.ac.th

Received 13 - 03 - 2024

Revised 12 - 05 - 2024

Accepted 09 - 06 - 2024

บทคัดย่อ

พิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยปรากฏหลักฐานอย่างเป็นทางการตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ในลักษณะพิพิธภัณฑ์ส่วนบุคคลที่จำกัดการเข้าถึงเฉพาะกลุ่มและค่อย ๆ กระจายตัวออกมาจากพื้นที่ศูนย์กลางการปกครองตามกาลเวลามาจนถึงปัจจุบัน โดยสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ (Science Museum) และพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรม (Cultural Museum) ซึ่งประเภทที่ 2 นี้ได้รับความนิยมในประเทศไทยและมักจะปรากฏผ่านรูปลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจในแง่ของรูปแบบสถาปัตยกรรมและการใช้สอยตลอดจนกระแสนิยมที่ยังคงอยู่มาจนถึงปัจจุบันและมีแนวโน้มในอนาคต

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการรวบรวม ศึกษา และจำแนกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดตั้งโครงการพิพิธภัณฑ์ ผ่านกรณีศึกษาโครงการประเภทพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ในประเทศไทยที่มีการนำรูปลักษณ์หรือองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมไทยและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น มาใช้นับตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2400 มาจนถึงปัจจุบัน พบว่า พิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยในช่วงเวลาเริ่มต้นมีลักษณะเป็นพิพิธภัณฑ์ส่วนตัวของชนชั้นนำและพิพิธภัณฑ์ประจำชาติ โดยปรากฏทั้งโครงการที่ก่อสร้างขึ้นใหม่และโครงการที่ฟื้นฟูพื้นที่-อาคารทางประวัติศาสตร์นำกลับมาใช้งาน ส่งผลให้ความนิยมและการรับรู้พิพิธภัณฑ์กระจายตัวออกมาจากพื้นที่ศูนย์กลางการปกครองไปยังหัวเมืองสำคัญผ่านนโยบายและการดำเนินการของหน่วยงานภาครัฐในลักษณะพิพิธภัณฑ์

ประจำภูมิภาค ต่อมาจึงเกิดการพัฒนาแนวคิด การรับรู้ จนนำไปสู่การจัดตั้ง พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์เชิงการท่องเที่ยว ที่ควบคู่ไปกับกระแสนิยม การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เชิงอนุรักษ์ ผ่านการดัดแปลง-จำลองศาสนสถาน เพื่อแสดงความเกิดทุนและการสักการบูชา ซึ่งเป็นลักษณะที่พัฒนาแนวคิด เป็นพิพิธภัณฑ์เฉลิมพระเกียรติตามวาระสำคัญต่าง ๆ ในช่วงเวลาต่อมา โดยผลลัพธ์จากการศึกษาและการจำแนกข้อมูลผ่านกรณีศึกษา สามารถอธิบายปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมไทยและ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในอาคารพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ในประเทศไทย ได้ 4 ปัจจัย คือ 1) บริบทและพื้นที่ตั้งโครงการ 2) การสร้างและการจำลอง บรรยากาศ 3) การแสดงออกเชิงรูปธรรม และ 4) การแสดงออกเชิงสัญลักษณ์

การออกแบบรูปด้าน
พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์
นครน่าน

Elevation Design of the
Nakhon Nan History
Museum

ผลลัพธ์ของการนำปัจจัยดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการทดลองออกแบบ “พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์นครน่าน” ให้เป็นโครงการที่ตอบรับกับกิจกรรม และความต้องการ ผ่านการสร้างและการจำลองบรรยากาศของความเป็นอดีต เพื่อส่งเสริมและสร้างประสบการณ์ของผู้ใช้งานควบคู่ไปกับการแสดง อัตลักษณ์ท้องถิ่นที่สอดคล้องกับบริบทโดยรอบ แนวทางจากการศึกษา นี้สามารถนำไปปรับใช้กับโครงการออกแบบอาคารประเภทอื่น ๆ ในอนาคต ที่ต้องการนำเสนอภาพลักษณ์ หรือใช้ในการส่งเสริมเนื้อหา จุดประสงค์ ของโครงการผ่านรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

Abstract

Museums in Thailand have official evidence dating back to the reign of King Rama IV, primarily in the form of private museums with limited access to specific groups. These museums gradually spread out from the central areas of governance over time to the present day. They can be divided into two categories: science museums and cultural museums. The latter type is popular in Thailand and often appears in Thai or vernacular architectural styles. This aspect is interesting in terms of architectural style, functionality, and prevailing trends that have persisted up to the present and are expected to continue in the future.

This research study focuses on collecting, studying, and classifying information related to the process of establishing museum projects. It does this through case studies of history museum projects in Thailand that have incorporated elements of Thai architecture and vernacular architecture from 1857 to the present. In the early period, museums in Thailand were primarily private collections of the elite and national museums. These included both newly constructed projects and projects that revitalized historical sites and buildings for reuse. This led to the spread of museum popularity and awareness from central administrative areas to key provincial towns through government policies and actions, establishing regional museums. Subsequently, the development of ideas and perceptions led to the establishment of local museums and tourism-oriented museums alongside the trend of establishing memorial museums. These memorial museums often involved adapting or replicating religious sites to show reverence and worship, evolving into commemorative museums for various significant occasions over time. The study results, and classification of data through case studies can explain the factors influencing the choice of Thai and vernacular architectural styles in historical museum buildings in Thailand. These factors include 1) The context and location of the project,

2) the creation and simulation of the atmosphere, 3) concrete expression, and 4) symbolic expression.

The results of using these factors as guidelines in the experimental design of the "Nakhon Nan History Museum" aim to create a project that meets the activities and needs by constructing and simulating an atmosphere of the past to enhance and create user experiences. This is done alongside showcasing the local identity that aligns with the surrounding context. The guidelines from this study can be adapted for designing other types of buildings in the future, which aim to present an image or promote the content and objectives of the project through Thai and vernacular architectural styles.

Keywords: Museum, Thai Architecture, Vernacular Architecture, Design

1. บทนำ

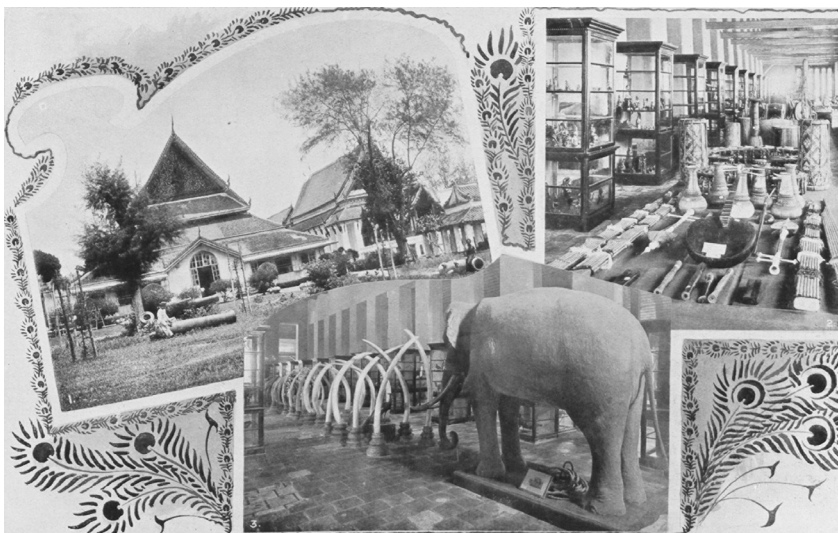
พิพิธภัณฑ์ เป็นสถาบันบริการและพัฒนาสังคมที่ตั้งขึ้นอย่างถาวรโดยไม่แสวงหาผลกำไรเปิดกว้างสำหรับสาธารณะทำหน้าที่แสวงหารวบรวมอนุรักษ์วิจัย สื่อสารและจัดแสดงวัตถุที่เป็นหลักฐานของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม¹ โดยคำว่า “พิพิธภัณฑ์” มาจากการสมาสกัณของคำว่า “พิพิธ” (นานาชนิด) และคำว่า “ภณ” (สิ่งของ) มีรากศัพท์มาจากภาษาบาลีคือ “วิวิธภณ” ซึ่งแปลว่า สิ่งของนานาชนิด ความหมายดังกล่าวตรงกับคำว่า **มิวเซียม** ในยุคเรเนสซองส์ หมายถึงสถานที่ที่มีสิ่งสะสมต่าง ๆ ต่อมาความหมายได้พัฒนาเป็นสถานที่สำหรับเก็บสะสม และจัดแสดงวัตถุต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและประวัติศาสตร์² ทำให้เกิดความเข้าใจในช่วงแรกของการจัดตั้งว่า พิพิธภัณฑ์เป็นคลังเก็บสมบัติเก่าแก่และของแปลกประหลาดหายากแม้ช่วงเวลาจะผ่านไปแต่ความเข้าใจดังกล่าวนั้นยังไม่หมดไป โดยเฉพาะในประเทศไทย³ พัฒนาการของ**พิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย** มีจุดเริ่มต้นนับตั้งแต่ช่วงสมัยรัชกาลที่ 1 ปรากฏขึ้นที่วัดพระเชตุพนฯ กรุงเทพฯ ในลักษณะของการเก็บสะสมรวบรวม นำพระพุทธรูปมาจัดวาง และมีการตกแต่งบริเวณโดยรอบ ต่อมาในช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะทำให้เป็นแหล่งศึกษาเล่าเรียนโดยได้ทำการรวบรวมตำราต่าง ๆ มาทำการชำระและจารึกไว้ที่แผ่นหินเพื่อนำไปประดับไว้ในบริเวณวัด ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 4 โปรดเกล้าฯ ให้สร้าง

พระที่นั่งองค์หนึ่งเพื่อจัดแสดงศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ ที่ทรงสะสมรวบรวมไว้ในบริเวณสวนของเขตอภิเษกนิเวศน์ในพระบรมหาราชวัง คือ พระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ⁴ เพื่อให้ราชอาคันตุกะ คณะทูตต่างชาติที่มาเข้าเฝ้าได้เข้ารับชม ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้นำแนวคิดจากตะวันตก เรื่องการรวบรวมศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ จากแหล่งประวัติศาสตร์สำคัญในประเทศมาจัดแสดงไว้ในกรุงเทพฯ เพื่อแสดงให้เห็นร่องรอยของอารยธรรมที่เคยมีและนำเสนอความเป็นชาติ โดยโปรดเกล้าฯ ให้สร้างศาลาสหทัยสมาคมขึ้นภายในพระบรมมหาราชวัง (Fig. 1) และจัดเอ็กซิبيชัน ณ ท้องสนามหลวง ต่อมาในช่วง พ.ศ. 2430 หลังการยกเลิกกรมพระราชวังบวรสถานมงคล จึงโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายศิลปวัตถุภายในศาลาสหทัยสมาคมไปเก็บรักษา และจัดวางในอาคารพระที่นั่งส่วนหน้า 3 อาคาร ได้แก่ พระที่นั่งศิวโมกขพิมาน พระที่นั่งพุทไธสวรรย์และพระที่นั่งอิศราวินิจฉัยของพระราชวังบวรสถานมงคลสืบเนื่องมาเป็น “พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร” (Fig. 2)

ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 7 สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ในฐานะนายกรัฐมนตรีสยามได้ทรงขยายกิจการพิพิธภัณฑสถานโดยได้รับพระราชทานหม่อมหม่อมทิพย์วังหน้าทั้งหมดเป็นที่จัดแสดง จึงทรงนำโบราณวัตถุที่ทรงรวบรวมไว้จากจังหวัดต่าง ๆ ที่พระราชอาณาจักรมาจัดแสดง⁵ ส่งผลให้อิทธิพลของการจัดตั้งพิพิธภัณฑที่ได้ออกไปในวงกว้างจนถึงระดับหัวเมืองสำคัญต่าง ๆ หลังช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เช่น จ.ลำพูน จ.สุราษฎร์ธานี จ.สิงห์บุรี จ.สงขลา โดยความร่วมมือจากพระสงฆ์และผู้นำในท้องถิ่น ทำการรวบรวมศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ มาเก็บรักษาและจัดวางไว้ในบริเวณต่าง ๆ ของวัด และเปิดเป็นพิพิธภัณฑที่ ซึ่งนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงพิพิธภัณฑที่ ช่วง พ.ศ. 2500 ได้มีนโยบายจากภาครัฐในการจัดตั้งพิพิธภัณฑที่ประจำภูมิภาคโดยใช้ชื่อ “พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ” ส่งผลทำให้การรับรู้ การเข้าถึงพิพิธภัณฑที่แพร่กระจายและพัฒนาเป็น “พิพิธภัณฑที่ท้องถิ่น” ซึ่งได้รับความนิยมในช่วง พ.ศ. 2520-2540 พิพิธภัณฑที่ลักษณะนี้มุ่งเน้นให้เห็นถึงความเป็นมา วัฒนธรรม และประเพณีของพื้นที่ ควบคู่ไปกับการจัดตั้ง “พิพิธภัณฑที่เชิงอนุรักษ์” ของบุคคลสำคัญขึ้นภายในวัดเพื่อใช้งานทั้งในด้านระลึก สักการะ และการเป็นพิพิธภัณฑที่ในเวลาเดียวกัน ต่อมาในช่วง พ.ศ. 2550-2560 กระแสนิยมของการจัดตั้งพิพิธภัณฑที่ที่ใชรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมีแนวโน้มลดลง แต่นิยมสร้างพิพิธภัณฑที่มีขนาดของโครงการที่ใหญ่ขึ้น ทั้งจากการดำเนินการจัดตั้งโดยภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยส่วนมาก

ภาพ 1 / Fig 1

ภาพ 2 / Fig 2

ภาพ 1

มิวเซียมหลวง หรือ
หอทองคอดี
ภายในพระบรมหาราชวัง
ในช่วง พ.ศ. 2417

Fig 1

The Royal Museum or
Concordia Museum,
Grand Palace in 1874

ภาพ 2

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ
พระนคร ในช่วง พ.ศ. 2430

Fig 2

National Museum,
Bangkok in 1874

จะเป็น “พิพิธภัณฑ์เฉลิมพระเกียรติ” (Fig. 3) ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา กระแสนิยมของการจัดตั้งโครงการพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ที่ใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมไทยและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น อาจมาจากอิทธิพลของความต้องการหวนระลึกถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรมเดิมในบริบทที่เปลี่ยนแปลงจากอดีตจึงทำให้มีการแสดงออกผ่านการนำเอาส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมไทยและพื้นถิ่นนำมาใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการออกแบบพิพิธภัณฑ์ ซึ่งส่วนมากจะเป็นพิพิธภัณฑ์เชิงประวัติศาสตร์ทั้งในลักษณะการเป็นพิพิธภัณฑ์ประจำชาติ ประจำภูมิภาค ประจำท้องถิ่น ตลอดจนการเป็นอนุสรณ์ถึงบุคคลสำคัญ และการเป็นพิพิธภัณฑ์เชิงการท่องเที่ยว ภายใต้กรอบแนวคิดในการรวบรวม จัดแสดงวัตถุและข้อมูล เพื่อแสดงร่องรอยอารยธรรมเดิมเพื่อนำไปสู่การสร้าง ความเป็นชาติ การระลึกถึงบุคคลสำคัญ การเรียนรู้ และการทำความเข้าใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของตนเองและท้องถิ่น

ภาพ 3 / Fig 3

ภาพ 3

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
เฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ภูมิพลอดุลยเดช
ในช่วงพ.ศ. 2539

Fig 3

The National Archives in
Honor of His Majesty King
Bhumibol Adulyadej's
Golden Jubilee in 1996

บทความนี้มุ่งเน้นความสนใจที่ประเด็นการจัดตั้งโครงการพิพิธภัณฑ์ในรูปแบบดังกล่าว ด้วยการศึกษารวบรวม วิเคราะห์ และสรุป เพื่อนำเสนอแนวทางที่มีความเป็นไปได้ของการออกแบบพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ในประเทศไทยในอนาคตต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

- 1) เพื่อรวบรวมและศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งโครงการพิพิธภัณฑ์ที่ใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมไทยและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในประเทศไทย
- 2) เพื่อวิเคราะห์ นำเสนอข้อมูล-ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และแสดงพัฒนาการของอาคารพิพิธภัณฑ์ที่ใช้สถาปัตยกรรมไทยและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ตลอดจนแนวทางในการออกแบบพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์นครน่านในทัศนะของผู้วิจัย

3. วิธีการวิจัย

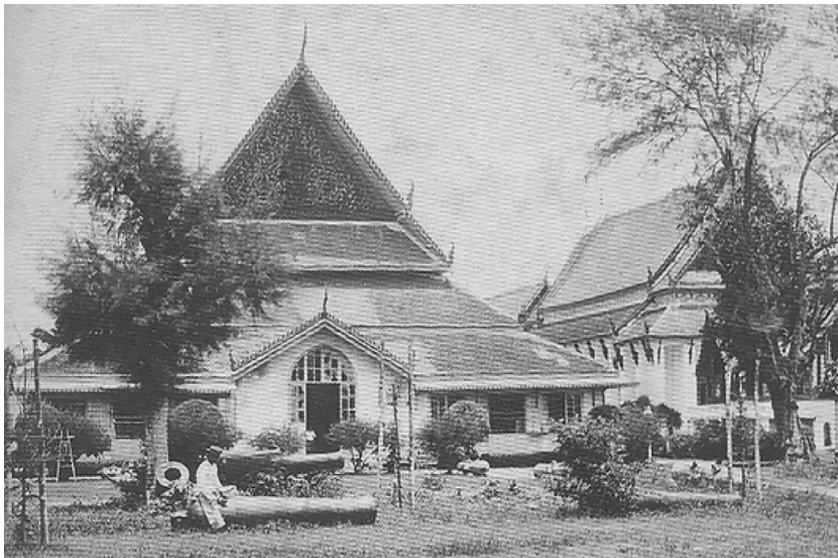
งานวิจัยนี้เริ่มต้นจากการสำรวจและรวบรวมข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดตั้งโครงการพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ ที่ใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมไทยและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น นำมาจำแนกและนำเสนอพัฒนาการ แนวโน้ม และแนวทางของโครงการลักษณะดังกล่าวที่เป็นไปได้ในอนาคต เครื่องมือที่ใช้ในบทความนี้ คือ การรวบรวม การจำแนก การวิเคราะห์เปรียบเทียบกรณีศึกษา เพื่อนำเสนอข้อมูลการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาการของรูปลักษณ์

4. การสำรวจ รวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูล

พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ในประเทศไทยที่ใช้รูปลักษณ์แบบสถาปัตยกรรมไทยและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ปรากฏอย่างเป็นทางการชัดเจนตั้งแต่ช่วงสมัยรัชกาลที่ 4 ผ่านการดำเนินการทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ทั้งนี้ผู้ศึกษาวิจัยได้แบ่งช่วงเวลาทั้งหมดออกเป็น 6 ช่วงเวลา เพื่อใช้อธิบายลักษณะโครงการ แนวคิด จุดประสงค์ และเปรียบเทียบ เพื่อแสดงพัฒนาการ กระแสนิยม และแนวโน้มในอนาคตของโครงการพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ไว้ดังนี้

ช่วง พ.ศ. 2400–2440

การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ในช่วงเวลานี้ มีจุดเริ่มต้นในสมัยช่วงต้นรัชกาลที่ 4 โดยพระองค์ได้โปรดเกล้าฯให้นำศิลปวัตถุโบราณวัตถุที่พระองค์เก็บสะสมไว้ ตั้งแต่ขณะที่ทรงผนวช มารวบรวมและจัดแสดงไว้ ณ พระที่นั่งราชฤดี พระที่นั่งประภาสพิพิธภัณฑ์และพระอภิเนาว์นิเวศภายใน “พระบรมหาราชวัง” เพื่อให้ราชอาคันตุกะ คณะทูต ชาวต่างชาติที่มาเข้าเฝ้าได้รับชม ส่งผลให้เกิด กระแสนิยม “การนำของสะสมมาจัดแสดง” ในบรรดาพระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนางและคหบดี ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 พระองค์ได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้าง มิวเซียมหลวง หรือหอทองคหบดี (พ.ศ. 2417) เพื่อใช้ในการรวบรวม รักษา และจัดแสดงศิลปวัตถุ โบราณวัตถุจากแหล่งประวัติศาสตร์สำคัญต่าง ๆ ในประเทศ ตลอดจนสิ่งของที่ได้รับมาจากการถวาย เนื่องจากสิ่งของเหล่านี้ แสดงให้เห็นถึงร่องรอยอารยธรรมที่เคยมีมาก่อน และโปรดเกล้าฯ ให้จัด เอ็กซิบิชั่น (Exhibition) ณ บริเวณท้องสนามหลวงเพื่อนำเสนอทรัพยากรธรรมชาติ ภายในประเทศให้กับแขกต่างชาติได้รับชม เช่น ทรัพยากรป่าไม้ พืชไร่ สวน สมุนไพร ภายในงานเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปสามารถเอาผลผลิตและ ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ มาจัดแสดงในลักษณะเดียวกับการจัดแสดงสินค้าในปัจจุบัน⁶ ต่อมาหลังการยกเลิกกรมพระราชวังบวรสถานมงคลหรือวังหน้า (พ.ศ. 2430) จึงโปรดเกล้าฯให้ย้ายศิลปวัตถุ โบราณวัตถุในหอมิวเซียมหลวง มาจัดเก็บและ จัดแสดงในอาคารพระที่นั่งส่วนหน้า (Fig. 4) ได้แก่ พระที่นั่งคิวิมอกขพิมาน พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ และพระที่นั่งอิศราวินิจฉัย และเปิดเป็นพิพิธภัณฑ์ ให้ประชาชนทั่วไปเข้าชมได้สัปดาห์ละ 2 ครั้ง

ภาพ 4 / Fig 4

ภาพ 4

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

พระนคร

Fig 4

National Museum,

Bangkok

ช่วง พ.ศ. 2441–2500

การจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานในช่วงเวลานี้ได้รับอิทธิพลต่อเนื่องมาจากช่วงเวลาก่อนหน้าผ่านแนวคิด “การนำพื้นที่ประวัติศาสตร์มาปรับปรุงและนำกลับมาใช้งานใหม่ในเชิงพิพิธภัณฑสถาน” โดยมีสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาต่อราชานุกาภ เข้าไปดำเนินการปรับปรุงพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์เพื่อนำมาใช้งานในการเป็นพื้นที่เก็บรวบรวมรักษาและจัดแสดงศิลปวัตถุโบราณวัตถุในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียงได้แก่ อโยธยาพิพิธภัณฑสถาน จ.พระนครศรีอยุธยา (พ.ศ. 2447) พิพิธภัณฑสถานนารายณ์ราชนิเวศน์ จ.ลพบุรี (พ.ศ. 2467) พระปฐมเจดีย์พิพิธภัณฑสถาน (พ.ศ. 2454) จนกระทั่งแนวคิดดังกล่าวได้ขยายตัวออกไปยังหัวเมืองสำคัญหรือพื้นที่ประวัติศาสตร์อื่น ๆ ตลอดจนการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานในพื้นที่วัดเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีการเก็บรวบรวมโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และยังเป็นพื้นที่ศูนย์กลางของชุมชนโดยรอบ ผ่านการดำเนินการของพระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่และข้าราชการในท้องถิ่น ตามพระราชโบายการสร้างความเป็นรัฐชาตินิยม⁸ โดยทำการรวบรวมเอาศิลปวัตถุโบราณวัตถุและวัตถุที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา มาเก็บรักษาไม่ให้อายุหาย เช่น พิพิธภัณฑสถานมณฑลพายัพ จ.ลำพูน (พ.ศ. 2470) (Fig. 5) พิพิธภัณฑสถาน วัดมหาธาตุวรวิหาร จ.เพชรบุรี (พ.ศ. 2478) พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา วัดพระบรมธาตุไชยารวิหาร จ.สุราษฎร์ธานี (พ.ศ. 2478) ศรีธรรมราชพิพิธภัณฑสถาน จ.นครศรีธรรมราช (พ.ศ. 2480) พิพิธภัณฑสถานวัดพระพุทธชินราช จ.พิษณุโลก (พ.ศ. 2480) พิพิธภัณฑสถานวัดโบสถ์ จ.สิงห์บุรี (พ.ศ. 2482) และพิพิธภัณฑสถานวัดสุทธจินดา จ.นครราชสีมา (พ.ศ. 2497) เป็นต้น

ภาพ 5 / Fig 5

ภาพ 5

พิพิธภัณฑสถานมณฑลพายัพ
วัดพระธาตุหริภุญชัย
จ.ลำพูน

Fig 5

Monthon Phayap Museum,
Wat Phra That Hariphunchai,
Lamphun province

กระแสนิยมในการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานในช่วงเวลานี้ประกอบไปด้วย 2 กระแสหลัก ได้แก่ “พิพิธภัณฑสถานประจำภูมิภาค” ผ่านนโยบายจากกรมศิลปากรที่พัฒนามาจาก แนวคิดการนำพื้นที่ประวัติศาสตร์มาปรับปรุง และการนำกลับมาใช้งานใหม่ ในเชิงพิพิธภัณฑสถานในช่วงเวลาก่อนหน้านี้ และกระแสนิยมการจัดตั้ง “พิพิธภัณฑสถาน เชิงการท่องเที่ยว” ผ่านการจำลองอาคารและพื้นที่ประวัติศาสตร์ที่โดดเด่น ในประเทศไทย มารวบรวมไว้ในพื้นที่เดียวกัน เพื่อสร้างบรรยากาศของ ความไทยในอดีต

- 1) กระแสนิยมการจัดตั้ง “พิพิธภัณฑสถานประจำภูมิภาค” ที่ดำเนินการโดย กรมศิลปากร ผ่านนโยบายการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานส่วนภูมิภาคขึ้นอย่างน้อย ภาคละ 1 แห่ง โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้เป็นสถานที่เก็บรวบรวม รักษา และ จัดแสดงศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ ซึ่งนับว่าเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมของชาติ เช่น พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ จ.เชียงใหม่ (พ.ศ. 2500) พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา จ.พระนครศรีอยุธยา (พ.ศ. 2500) (Fig. 6) พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง จ.สุโขทัย (พ.ศ. 2505) พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุทอง จ.สุพรรณบุรี (พ.ศ. 2509) พิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติขอนแก่น จ.ขอนแก่น (พ.ศ. 2510) พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงใหม่ จ.เชียงใหม่ (พ.ศ. 2512) พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย จ.นครราชสีมา (พ.ศ. 2517) พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติบ้านเชียง จ.อุดรธานี (พ.ศ. 2518) และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาตินครศรีธรรมราช จ. นครศรีธรรมราช (พ.ศ. 2518) เป็นต้น
- 2) กระแสนิยมการจัดตั้ง “พิพิธภัณฑสถานเชิงการท่องเที่ยว” โดยมีวิธีการนำเสนอ ผ่านการจำลองพื้นที่เพื่อสร้างบรรยากาศในการรับรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อ และภูมิปัญญาไทย ที่สะท้อนวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของสังคมไทยในอดีต โดยพบกรณีตัวอย่างคือ โครงการ เมืองโบราณ จ.สมุทรปราการ (พ.ศ. 2515) (Fig. 7)

ภาพ 6 / Fig 6

ภาพ 6

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ
เจ้าสามพระยา
จ.พระนครศรีอยุธยา

Fig 6

Chao Sam Phraya
National Museum,
Phra Nakhon Si Ayutthaya
province

ภาพ 7

เมืองโบราณ
จ.สมุทรปราการ

Fig 7

Muang Boran Museum,
Samut Prakan province

ภาพ 7 / Fig 7

กระแสนิยมของการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ในช่วงเวลานี้ยังคงเป็นอิทธิพลที่ต่อเนื่องมาจากช่วงเวลาก่อนหน้า ปรากฏทั้งกระแสนิยมการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ประจำภูมิภาคที่ดำเนินการโดยหน่วยงานภาครัฐ การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เชิงอนุสรณ์ที่ดำเนินการโดยวัด พิพิธภัณฑ์เชิงการท่องเที่ยวที่ดำเนินการโดยหน่วยงานเอกชน และมีกระแสนิยมใหม่ที่เกิดขึ้นคือ “การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น” ซึ่งสามารถจำแนกผ่านจุดประสงค์ของโครงการออกมาทั้งหมด 3 กระแสได้แก่

- 1) กระแสนิยมการจัดตั้ง “พิพิธภัณฑ์ประจำภูมิภาค” ที่กระจายตัวออกมาอย่างต่อเนื่อง โดยปรากฏทั้งโครงการที่ได้รับการออกแบบก่อสร้างอาคารใหม่ที่มีจะใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมไทยประยุกต์ ควบคู่ไปกับการบูรณะ ปรับปรุงอาคาร-พื้นที่ทางประวัติศาสตร์จากการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน เพื่อใช้ในการรวบรวมศิลปวัตถุ โบราณวัตถุของพื้นที่หรือบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงนำมาจัดแสดง เช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์ กรุงเทพฯ (พ.ศ. 2521) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนครศรีอยุธยา (พ.ศ. 2522), พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติไชยา จ.สุราษฎร์ธานี (พ.ศ. 2525) อุทยานศิลปวัฒนธรรมแม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย (พ.ศ. 2529) และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสตูล คฤหาสน์ภูเติน (พ.ศ. 2540) เป็นต้น
- 2) กระแสนิยมการจัดตั้ง “พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น” เกิดขึ้นจากนโยบายของภาครัฐที่กำหนดให้หน่วยงานราชการ สถานศึกษา จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นขึ้นมาในนาม “ศูนย์วัฒนธรรม”⁹ ผสมกับกลไกจากประชาชนในพื้นที่และนักวิชาการ ทำให้เกิดความสนใจและมีแนวคิดในการอนุรักษ์ สะสม สืบสาน และสืบทอดภูมิปัญญาไทยขยายไปสู่คนไทยทั่วไปมากขึ้น¹⁰ เช่น พิพิธภัณฑ์สงครามอักษะและเชลยศึก จ.กาญจนบุรี (พ.ศ. 2520) พิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุดอยสุเทพ จ.เชียงใหม่ (พ.ศ. 2522), พิพิธภัณฑ์วัดไผ่ จ.ลพบุรี (พ.ศ. 2530) พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วง จ.ราชบุรี (พ.ศ. 2535), หอวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยวนสระบุรี จ.สระบุรี (พ.ศ. 2536) และพิพิธภัณฑ์จันเสน จ.นครสวรรค์ (พ.ศ. 2538) (Fig. 8) เป็นต้น
- 3) กระแสนิยมการจัดตั้ง “พิพิธภัณฑ์เชิงอนุสรณ์” ผ่านการดำเนินการของวัดและประชาชน มีลักษณะเด่นคือการใช้รูปแบบทางสถาปัตยกรรมไทยในศาสนสถาน มีเนื้อหาที่มุ่งเน้นการยกย่องและรำลึกถึงพระสงฆ์รูปสำคัญผ่านการนำเสนอข้อมูล ประวัติ ข่าวดังเครื่องใช้ ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่นำไปสู่

ภาพ 8

พิพิธภัณฑ์จันเสน
จ.นครสวรรค์

Fig 8

Chansen Museum,
Nakhon Sawan province

ภาพ 8 / Fig 8

ภาพ 9

พิพิธภัณฑ์
อาจารย์ฝัน อาจารย์
จ.สกลนคร

Fig 9

Achan Fan Archaro
Museum, Sakon Nakhon
province

ภาพ 9 / Fig 9

การเปลี่ยนแปลงและเป็นต้นแบบทางความคิดในการก่อสร้างพิพิธภัณฑ์¹¹ เช่น พิพิธภัณฑ์พระอาจารย์ฝัน อาจารย์ จ.สกลนคร (พ.ศ. 2523) (Fig. 9) พิพิธภัณฑ์กัมมัญฐานอัฐิธาตุ จ.สุรินทร์ (พ.ศ. 2527) พระมหาเจดีย์ชัยมงคล จ.ร้อยเอ็ด (พ.ศ. 2532) พิพิธภัณฑ์หลวงปู่ดู่ (พ.ศ.2538) และ หอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดหนองแขว (พ.ศ. 2539) เป็นต้น

กระแสนิยมในการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานในช่วงเวลานี้ โดยส่วนมากยังคงเป็นอิทธิพลต่อเนื่องมาจากช่วงเวลาก่อนหน้า แต่มีปริมาณของโครงการที่ลดน้อยลง มีเพียงกระแสนิยมการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานเชิงอนุรักษ์ที่ยังคงได้รับความนิยม โดยมีจำนวนและขนาดของโครงการที่เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน เป็นลักษณะการเชิดชูเกียรติในวาระสำคัญต่างๆ ซึ่งคือ กระแสนิยม “การจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานเฉลิมพระเกียรติ” สามารถจำแนกจุดประสงค์ของโครงการได้ทั้งหมด 5 กระแสได้แก่

- 1) กระแสนิยมการจัดตั้ง “พิพิธภัณฑสถานประจำภูมิภาค” ที่ดำเนินการโดยภาครัฐส่วนกลาง โดยโครงการลักษณะนี้แม้จะยังคงอยู่แต่ก็ลดจำนวนลง และส่วนมากเป็นโครงการปรับปรุงอาคารประวัติศาสตร์ที่ได้รับมาจากหน่วยต่างๆ หรือจากการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานเพื่อนำมาใช้งานเป็นพิพิธภัณฑสถานประจำพื้นที่นั้น ๆ เช่น หอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ (พ.ศ. 2542) พิพิธภัณฑสถานพระจุลจอมเกล้า จ.ชลบุรี (พ.ศ. 2547) และพิพิธภัณฑสถานธนบุรี (พ.ศ. 2552) เป็นต้น
- 2) กระแสนิยมการจัดตั้ง “พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น” ในช่วงเวลานี้มักจะจัดตั้งขึ้นภายในชุมชนหรือภายในเขตวัด ซึ่งเป็นผลโดยตรงจากมาตรา 46 ในรัฐธรรมนูญที่ประกาศใช้เมื่อปี พ.ศ. 2540 ที่ให้สิทธิแก่ท้องถิ่นในการจัดการอนุรักษ์และฟื้นฟูจารีตประเพณีท้องถิ่นด้วยตนเอง ทำให้การจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นนั้นมีความสะดวกมากขึ้น เช่น พิพิธภัณฑสถานวัดบางอ้อยช้าง จ.นนทบุรี (พ.ศ. 2542), พิพิธภัณฑสถานชุมชนวัดหนองบัว จ.น่าน (พ.ศ. 2545) พิพิธภัณฑสถานแม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน (พ.ศ. 2549) และพิพิธภัณฑสถานชาติพันธุ์ลาวครั่ง จ.นครปฐม (พ.ศ. 2556) เป็นต้น
- 3) กระแสนิยมการจัดตั้ง “พิพิธภัณฑสถานเชิงอนุรักษ์” ภายในวัด ที่ได้รับอิทธิพลและรูปแบบสถาปัตยกรรมมาจากช่วงเวลาก่อนหน้าโดยขยับจากการเป็นอาคารพิพิธภัณฑสถานขนาดกลางเป็นอาคารขนาดใหญ่ ที่เน้นการใช้งานในเชิงสักการะบูชามากขึ้น เช่น พิพิธภัณฑสถานหลวงปู่หลอด จ.หนองบัวลำภู (พ.ศ. 2541) พิพิธภัณฑสถานหอโสภณศิลป์ จ.ลพบุรี (พ.ศ. 2545) เจดีย์พิพิธภัณฑสถานหลวงปู่ชอบ ฐานสโม จ.เลย (พ.ศ. 2547) พิพิธภัณฑสถานวัดเจดีย์หลวง จ.เชียงใหม่ (พ.ศ. 2550) พิพิธภัณฑสถานธรรมเจดีย์พระธรรมวิสุทธิมงคล จ.อุดรธานี (พ.ศ. 2559) (Fig. 10) หอบูรพาจารย์พิพิธภัณฑสถานพระธาตุพนม จ.นครพนม (พ.ศ. 2560) เป็นต้น

ภาพ 10 / Fig 10

4) กระแสนิยมการจัดตั้ง “พิพิธภัณฑ์เชิงการท่องเที่ยว” ในช่วงเวลานี้พบว่า เป็นลักษณะพิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง ที่มีการจำลองพื้นที่ในอดีตมารวมไว้ในบริเวณพื้นที่เดียวกัน เพื่อสร้างบรรยากาศในการรับรู้เรื่องราวประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตแบบไทยโบราณ พบกรณีตัวอย่างคือ โครงการเมืองมัลลิการ.ศ. 124 จ.กาญจนบุรี (พ.ศ. 2559)

5) กระแสนิยมการจัดตั้ง “พิพิธภัณฑ์เฉลิมพระเกียรติ” โดยส่วนมากจะดำเนินการโดยภาครัฐ มีลักษณะเป็นโครงการก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ที่มีการวางผังเป็นกลุ่มอาคารและมีขนาดใหญ่ เพื่อแสดงให้เห็นถึงการเกิดทุน เชิดชูในวาระสำคัญต่าง ๆ เช่น หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติฯ จ.ปทุมธานี (พ.ศ. 2541) (Fig. 11) พิพิธภัณฑ์เฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษามหาราช จ.ชลบุรี (พ.ศ. 2542) หออัครศิลปิน จ.ปทุมธานี (พ.ศ. 2553) ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมผู้ไทยผ้าไหมแพรวาเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ จ.กาฬสินธุ์ (พ.ศ. 2556) เป็นต้น

ภาพ 10

พิพิธภัณฑ์ธรรมเจดีย์
จ.อุดรธานี

Fig 10

Dhamma Chedi Museum,
Udon Thani province

ภาพ 11 / Fig 11

ช่วง พ.ศ. 2561–ปัจจุบัน

จากการสำรวจกระแสนิยมในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ในช่วงเวลานี้พบว่ามีปรากฏเพียง 3 กระแสนิยม ได้แก่ การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ประจำภูมิภาค การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น และการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เชิงอนุสรณ์ โดยเริ่มมีจุดเปลี่ยนในด้านวิธีการนำเสนอและการเสริมกิจกรรมที่มีความทันสมัยมากขึ้น

- 1) กระแสนิยมการจัดตั้งโครงการ “พิพิธภัณฑ์ประจำภูมิภาค” ของหน่วยงานภาครัฐส่วนกลางส่วนมากเป็นการปรับปรุงอาคารหรือพื้นที่ทางประวัติศาสตร์เพื่อนำกลับมาใช้สอยใหม่ และการปรับปรุงพื้นที่ใช้สอยของพิพิธภัณฑ์เดิมด้วยการใช้เทคโนโลยีมาช่วยในการนำเสนอ เช่น พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นฯ เขตบางพลัด กรุงเทพฯ (พ.ศ. 2561) โครงการพิพิธภัณฑ์เมืองกาญจน์ จ.กาญจนบุรี (พ.ศ. 2563) โครงการปรับปรุงพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ไซยาจ.สุราษฎร์ธานี (พ.ศ. 2564) และโครงการพิพิธภัณฑ์สถานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพฯ (พ.ศ. 2566) เป็นต้น

ภาพ 11

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
เฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ภูมิพลอดุลยเดช
ในช่วงพ.ศ. 2539

Fig 11

The National Archives in
Honor of His Majesty King
Bhumibol Adulyadej's
Golden Jubilee in 1996

ภาพ 12 / Fig 12

- 2) กระแสนิยมการจัดตั้งโครงการ “พิพิธภัณฑท์ท้องถิ่น” ยังคงมีลักษณะที่คล้ายกับช่วงเวลาก่อนหน้า และมีการนำแนวคิด “พิพิธภัณฑท์มีชีวิต” มาปรับใช้ในการจัดตั้ง เช่น พิพิธภัณฑท์มาลัยข้าวตอก จ.ยโสธร (พ.ศ. 2561) พิพิธภัณฑท์วัดบ้านด่าน จ.นครศรีธรรมราช (พ.ศ. 2563) พิพิธภัณฑท์เรือนโบราณล้านนามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จ.เชียงใหม่ (พ.ศ. 2564) เป็นต้น
- 3) กระแสนิยมการจัดตั้ง “พิพิธภัณฑท์เชิงอนุสรณ์” ภายในวัด ได้เว้นช่วงก่อนจะกลับมานิยมสร้างอีกครั้ง เช่น พิพิธภัณฑท์หลวงพ่อบั๊ย จ.สุพรรณบุรี (พ.ศ. 2561) พิพิธภัณฑท์ประทีปแห่งดวงใจ กรุงเทพฯ (พ.ศ. 2563) พิพิธภัณฑท์ปฏิปทาพระอุดมศักรมฐานสายหลวงปู่่มั่น ภูริทัตโต จ.อุดรธานี (พ.ศ. 2566) (Fig. 12) เป็นต้น

ภาพ 12

พิพิธภัณฑท์ปฏิปทาพระอุดมศักรมฐาน สายหลวงปู่่มั่น ภูริทัตโต จ.อุดรธานี

Fig 12

Patipada Phra Thudong
Kamathana Museum,
Udon Thani province

สรุปพัฒนาการของพิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์ในประเทศไทย

จากข้อมูลตลอดระยะเวลากว่า 160 ปีที่ผ่านมาข้างต้น ปรากฏว่าพิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์ในประเทศไทยที่ใช้รูปแบบและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมไทยและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ผ่านดำเนินการโดยภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อแนวคิดการสร้างความเป็นชาติ พื้นที่ทางประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นถึงร่องรอยอารยธรรมสำคัญ ตลอดจนพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนบุคคล สามารถสรุปโดยภาพรวมได้ว่า ในช่วงเวลาแรก การจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานในประเทศไทยจะมุ่งเน้นแนวคิดการนำของสะสมมาจัดแสดง เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเป็นชาติและการมีอารยธรรมมายาวนานโดยอาคารพิพิธภัณฑสถานจะเป็นอาคารที่ได้รับการสร้างใหม่ทั้งในรูปแบบไทยประเพณีและรูปแบบตะวันตก รวมถึงการนำอาคารพื้นที่เก่ามาปรับใช้งาน ซึ่งมักกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่ศูนย์กลางการปกครองและจำกัดการเข้าถึงได้เพียงในกลุ่มชนชั้นนำทางสังคม ณ เวลานั้น จนกระทั่งช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พิพิธภัณฑสถานได้แพร่หลายออกไปในลักษณะของการเป็นพิพิธภัณฑสถานประจำภูมิภาค ตามพื้นที่หัวเมืองสำคัญต่าง ๆ ทำให้ประชาชนรับรู้และสามารถเข้าถึงได้มากขึ้น แต่ยังคงรูปแบบของอาคารพิพิธภัณฑสถานไว้ในลักษณะแบบช่วงเวลาก่อนหน้า ต่อมาใน พ.ศ. 2520 เริ่มมีกระแสนิยมในการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานเชิงอนุสรณ์ ขึ้นภายในวัด ดำเนินการโดยวัด ชุมชน และผู้มีจิตศรัทธา มีเนื้อหาที่มุ่งเน้นไปที่การระลึกถึงและการสักการะบูชาผ่านการจำลอง-ดัดแปลงศาสนสถาน ซึ่งเป็นที่นิยมอย่างมากในช่วง พ.ศ. 2530-2540 และเริ่มกลับมาเป็นที่นิยมอีกครั้งในช่วงเวลาปัจจุบัน พร้อม ๆ กับขนาดของโครงการและอาคารที่ใหญ่โตมากขึ้น แต่ยังคงรูปแบบอาคารทางศาสนาทางตั้ง ส่วนการใช้งานภายในเปลี่ยนไปอย่างชัดเจนจากความต้องการในการใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด จนทำให้เกิดการพัฒนาอยู่ในรูปแบบของฐานอาคารขนาดใหญ่ อย่างไรก็ตาม ผู้ใช้งานยังคงรับรู้ถึงความเป็นอาคารอนุสรณ์สถาน มากกว่าการเป็นพิพิธภัณฑสถาน และในช่วง พ.ศ. 2530 ได้เกิดกระแสนิยมการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานชุมชน ควบคู่ไปกับการจัดตั้ง พิพิธภัณฑสถานเชิงการท่องเที่ยว ที่มุ่งเน้นไปที่การนำเสนอวิถีชีวิตในอดีตและทรัพยากรท้องถิ่น ผ่านการสร้าง-จำลองบรรยากาศในอดีต เพื่อให้คนในพื้นที่ได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของพื้นที่ตนเอง นำไปสู่กระบวนการสร้างอัตลักษณ์และความรู้ภูมิใจในท้องถิ่น ตลอดจนการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจในท้องถิ่น ต่อมาในช่วง พ.ศ. 2540-2560 กระแสนิยมของการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานเชิงอนุสรณ์ได้พัฒนาแนวคิดและนำไปสู่การจัดตั้ง พิพิธภัณฑสถานเฉลิมพระเกียรติ ซึ่งได้รับความนิยม

อย่างมาก ปรากฏการสร้างหลายแห่งทั้งมีขนาดของโครงการที่ใหญ่อันเป็น
การ**เชิดชู ราลิกถึงบุคคลสำคัญและวาระสำคัญ** ณ ช่วงเวลานั้น ๆ

จากข้อมูลในข้างต้นจะพบว่าแนวโน้มของพิพิธภัณฑที่ประวัติศาสตร์ในภูมิภาค
ต่าง ๆ ของประเทศไทยที่นำรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยและสถาปัตยกรรม
พื้นถิ่นมาใช้ ยังคงได้รับความนิยมต่อไปในด้านจำนวนและขนาดของโครงการ
มีจุดเด่นคือ**การสร้างบรรยากาศที่สะท้อนความเป็นไทยและท้องถิ่น**
ทั้งมีส่วนช่วยในการเพิ่ม**อรรถรส**ของนิทรรศการ**ประวัติศาสตร์** ส่วนการเข้า
ใช้งานพิพิธภัณฑที่ในประเทศไทยหลายแห่งมีภาพลักษณ์ ภาพจำ และเนื้อหาว่า
ไม่มีการกำหนดหัวเรื่องหรือเรื่องราวที่ชัดเจน การจัดแสดงหรือนิทรรศการ
ส่วนใหญ่เน้นที่ตัววัตถุเต็มพื้นที่ ไม่แบ่งประเภทหรือจัดกลุ่มที่เป็นระเบียบ
วิธีการนำเสนอ เทคโนโลยี ระบบแสงสว่างภายในที่ยังไม่เหมาะสม การขาด
การประชาสัมพันธ์และงบประมาณในการสนับสนุน อีกทั้งในพิพิธภัณฑที่
ท้องถิ่นยังได้รับผลกระทบของการบังคับใช้พระราชบัญญัติโบราณสถาน
โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 เกี่ยวกับ
บทนิยามที่ไม่ชัดเจนต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลรักษา บูรณะ และ
ซ่อมแซมโบราณสถาน โบราณวัตถุ¹² ประเด็นปัญหาทั้งหมดนี้สามารถ
นำมาเป็นแนวทาง เครื่องมือของการออกแบบ-จัดตั้งโครงการพิพิธภัณฑที่
ประวัติศาสตร์ในประเทศไทยที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยได้เสนอ
แนวทาง และผลลัพธ์จากการใช้แนวทางดังกล่าว ผ่านการทดลองออกแบบ
“พิพิธภัณฑที่ประวัติศาสตร์นครน่าน” ซึ่งเป็นโครงการก่อสร้างประเภทที่
ปรับปรุงพื้นที่และสร้างอาคารใหม่ ที่ตั้งโครงการในพื้นที่บริเวณศาลากลาง
จังหวัดน่าน (เดิม)

5. การอภิปรายผลการศึกษาเพื่อนำสู่การออกแบบสถาปัตยกรรม

การจัดตั้งพิพิธภัณฑที่ประวัติศาสตร์ในประเทศไทยที่ใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมไทย
และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในช่วงเวลาที่ผ่านมาปรากฏลักษณะการเป็นพิพิธภัณฑที่
ประจำชาติ ประจำภูมิภาค ประจำท้องถิ่น ตลอดจนการเป็นอนุสรณ์ถึงบุคคล
สำคัญ วาระสำคัญ และการเป็นพิพิธภัณฑที่เชิงการท่องเที่ยวภายใต้กรอบ
แนวคิดในการรวบรวมจัดแสดงวัตถุและข้อมูล เพื่อแสดงร่องรอยอารยธรรม
เดิมเพื่อนำไปสู่แนวคิดการสร้างความเป็นชาติ การระลึกถึงบุคคลสำคัญ และ
การเรียนรู้ การเข้าใจอัตลักษณ์ของตนเอง ซึ่งสามารถจำแนกและสรุปปัจจัย
เพื่อใช้เป็นเครื่องมือ แนวทางในการออกแบบ-จัดตั้งโครงการพิพิธภัณฑที่
ประวัติศาสตร์ในประเทศไทย ได้ดังนี้

1) บริบทของพื้นที่ตั้งโครงการ เป็นปัจจัยสำคัญอย่างมากต่อการออกแบบ เนื่องจากการจัดตั้งโครงการพิพิธภัณฑ์ที่ใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมไทย-พื้นถิ่นในประเทศไทย ส่วนใหญ่จะใช้พื้นที่ทางประวัติศาสตร์ของชาติและท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นการเป็นศูนย์กลางของพื้นที่โดยรอบ และการนำพื้นที่ทางประวัติศาสตร์กลับมาใช้งาน เช่น พระราชวังเดิม วัด และพื้นที่ส่วนกลางของชุมชน จึงส่งผลให้โบราณสถานและอาคารทางประวัติศาสตร์ดังกล่าวถูกใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการออกแบบโครงการให้มีความสอดคล้องกับบริบทที่ตั้งโครงการ

2) การสร้าง-จำลองบรรยากาศ เป็นเครื่องมือที่ได้รับความนิยมในการออกแบบพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์โดยใช้ลักษณะที่สอดคล้องหรือจำลองมาจากปัจจัยทางภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และบรรยากาศวิถีชีวิตที่ช่วยนำเสนอความเป็นไทยในการออกแบบพิพิธภัณฑ์ เช่น ความโปร่งโล่งเบา ความรู้สึกโอบล้อม ร่มรื่น สงบ เย็นสบาย และระดับของความสว่างที่สลับหรือมืด ผสมผสานกับการนำเทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ ที่มีความหลากหลายนำมาใช้ในการนำเสนอ ให้มีความน่าสนใจ และช่วยสร้างบรรยากาศและประสบการณ์ร่วมแก่ผู้ใช้งาน

3) การแสดงออกเชิงรูปธรรม ในการออกแบบพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ที่แสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม จากการใช้รูปลักษณ์ หรือองค์ประกอบของสถาปัตยกรรมและข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ จะมีการนำเสนอลักษณะของสถาปัตยกรรมไทยและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เช่น การวางผังแบบเรือนไทย ชุมประตู่ หลังคาหน้าจั่ว หลังคาพะไล ชายคายื่นยาว แฉ่งกันแดด ระแนงกรองแสง เสาลอย ค้ำยัน ผนังสอป ระเบียบคด การประดับตกแต่งด้วยงานศิลปกรรม¹³ มาเป็นส่วนประกอบในการออกแบบเพื่อสร้างจุดเด่นบรรยากาศ และความกลมกลืนให้กับอาคารและบริบท

4) การแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ ในผลงานการออกแบบพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ที่ใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมไทยและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นสามารถใช้รูปแบบเชิงสัญลักษณ์เป็นเครื่องมือหนึ่ง วิธีนี้ได้รับความนิยมในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์ไทยในปัจจุบัน โดยเฉพาะรูปแบบที่คนทั่วไปคุ้นเคย เช่น หลังคาทรงจั่ว เครื่องยอดทรงจอมแห ทรงดอกบัว¹⁴

แนวทางในการออกแบบสถาปัตยกรรม

การทดลองออกแบบพิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์นครน่านในครั้งนี้ได้กำหนดแนวคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรม (Conceptual Design) ให้เป็น “พื้นที่ของการเรียนรู้ประวัติศาสตร์นครน่านผ่านการสร้างและการจำลองบรรยากาศเมืองน่านในอดีต”

แนวความคิดในการออกแบบ **“ผังโครงการ”** ผู้วิจัยได้นำแนวคิด “รักษาเมือง” ซึ่งเป็นคติการสร้างเมืองน่านในอดีตและยังคงปรากฏหลักฐานอยู่ในปัจจุบันทั้งในมิติด้านการจัดกลุ่มพื้นที่การใช้สอยและทิศทางภายในโครงการ

แนวความคิดในการออกแบบ **“อาคาร”** ผู้ศึกษาวิจัยได้นำรูปแบบของสถาปัตยกรรมและองค์ประกอบที่มีความโดดเด่นในพื้นที่จังหวัดน่าน เช่น พระอุโบสถ พระวิหาร เจดีย์ หอธรรม ธรรมมาสน์ คุ่ม หอคำ กำแพงเมือง ประตูเมือง บ้านเรือน อาคารไม้พาณิชยกรรมคสลัและออกแบบโครงการ เพื่อช่วยส่งเสริมและสร้างบรรยากาศของนครน่านในอดีต

การก่อรูปของเมืองน่านในอดีต

“น่าน” มีจุดเริ่มต้นของการก่อตั้งขึ้นราว พ.ศ. 1825 มีศูนย์การปกครองอยู่ที่เมืองย่าง (เชื่อกันว่าเป็นบริเวณริมฝั่งด้านใต้ของแม่น้ำย่าง ใกล้เทือกเขาตอยภูคาโดยพบร่องรอยชุมชนในสภาพที่เป็นคูน้ำ คันดิน กำแพงเมืองซ้อนกันอยู่) ต่อมาได้แผ่ขยายเมืองออกไปมากขึ้น ตลอดจนมีความสัมพันธ์กับเมืองสุโขทัยอย่างใกล้ชิด พงศาวดารเมืองน่านกล่าวถึงพญาการเมือง (เจ้าผู้ครองนครขณะนั้น) ว่าได้รับเชิญจากเจ้าเมืองสุโขทัยให้ไปร่วมสร้างวัดหลวงอภัย และขากลับเจ้าเมืองสุโขทัยได้พระราชทานพระธาตุ 7 องค์ พระพิมพ์ทองคำ 20 องค์ พระพิมพ์เงิน 20 องค์ ให้กับพญาการเมืองนำกลับมาบูชา ท่านจึงได้ก่อสร้างพระธาตุแช่แห้งขึ้นที่บนภูเพียงแช่แห้ง และย้ายเมืองจากเมืองบัวลงมาสร้างเมืองใหม่ ชื่อว่า ภูเพียงแช่แห้ง ใน พ.ศ. 1902 โดยมีพระธาตุแช่แห้งเป็นศูนย์กลางเมือง ล่วงมาถึง พ.ศ. 1911 น่านพบกับปัญหาความแห้งแล้ง จึงย้ายเมืองเป็นครั้งที่ 2 มาสร้างใหม่ที่ริมแม่น้ำน่าน ด้านตะวันตกบริเวณบ้านห้วยไค้ ซึ่งก็คือบริเวณที่ตั้งของจังหวัดน่านในปัจจุบัน หลังการสร้าง

เมืองน่านยังคงเป็นนครรัฐอิสระ จนถึง พ.ศ. 1993 น่านจึงเข้าไปอยู่ในการปกครองของล้านนาและพม่า กระทั่ง พ.ศ. 2101 จึงอยู่ใต้การปกครองของพม่า และพ.ศ. 2331 เข้าร่วมกับสยาม ต่อมาในปี พ.ศ. 2362 เกิดเหตุการณ์น้ำท่วมครั้งใหญ่ จึงทำการย้ายเมืองเป็นครั้งที่ 3 ไปยังบ้านดงพระเนตรช้าง หรือเรียกว่า เวียงเหนือ เนื่องจากอยู่ทางทิศเหนือของเมืองเดิมและน้ำท่วมไม่ถึง เมื่อ พ.ศ. 2397 แม่น่านได้เปลี่ยนทิศทางไหล จึงต้องทำการย้ายเมืองเป็นครั้งที่ 4 มาอยู่ ณ ที่ตั้งปัจจุบัน

จากข้อมูลข้างต้นจะพบว่า น่าน เป็นพื้นที่ที่ได้รับอิทธิพลที่หลากหลาย ทั้งจากชาติพันธุ์ในท้องถิ่นที่ประกอบด้วยไทยวน ไทลื้อ ไทพวน ไทเขิน ไทใหญ่ ม้ง เมี่ยน ลัวะ ขมุ และอิทธิพลจากการเมืองการปกครองทั้งล้านช้าง สุโขทัย ล้านนา พม่า และสยาม ส่งผลให้รูปแบบศิลปกรรมน่านได้รับการผสมผสานและสร้างเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่สะท้อนผ่านองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม เช่น วิหารไทลื้อวัดเบ็งสากัด เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ (สุโขทัย) วัดสวนตาล เจดีย์ล้านนาฐานช้างล้อมวัดพระธาตุช้างค้ำฯ เจดีย์ผังสี่เหลี่ยมวัดพญาวัดเจดีย์ตะโก้วัดพระธาตุแช่แห้งฯ เจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองวัดสวนตาล และเจดีย์แช่หาน้อยวัดพระธาตุแช่แห้ง เป็นต้น

หลักฐานทางโบราณคดีและคำบอกเล่าพบว่า **เมืองน่าน** (Fig. 13) สร้างเมืองตามคติล้านนาโบราณเรียกว่า **ทักษาเมือง** ซึ่งเป็นคติที่ใช้ดาวนพเคราะห์ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนเข้ามาส่งอิทธิพลต่อดวงชะตามนุษย์บ้านเรือนและเมืองเรียกว่า อัษโตทริทศา คือระบบทักษาที่มีดาวเคราะห์ 8 ดวง แต่ละดวงจะมีกำลังที่แตกต่างกันเข้ามาผลัดเปลี่ยนและส่งผลต่อชะตา¹⁵ ประกอบด้วย อาทิตย์ จันทร์ อังคาร พุธ เสาร์ พฤหัส ราหู และศุกร์ ที่จัดเข้าระเบียบเป็นศรี มูล อุตสาหะ มนตรี กาลกิณี บริวาร อายุ เดช เวียนขวาไปตามทิศทั้ง 8 โดยกำหนดตำแหน่งและองค์ประกอบหลักของเมืองให้สอดคล้องกับหลักทักษาเพื่อความเป็นสิริมงคลต่อบ้านเมือง ผู้ครองนคร และราษฎร ซึ่งปัจจุบันในเขตพื้นที่เมืองน่านยังคงหลงเหลือสภาพองค์ประกอบของการสร้างเมืองตามหลักทักษาเพียงแห่งเดียว คือบริเวณเมืองน่านฝั่งตะวันตก โดยมีองค์ประกอบหลักของเมืองได้แก่

- 1) **คุ้มหลวง** (คุ้มแก้ว, เวียงแก้ว) คือบริเวณที่อยู่ของเจ้าผู้ครองนครน่านในอดีต และเป็นพื้นที่ศูนย์กลางของการปกครองของเมืองน่าน
- 2) **วัดหลวง** คือวัดสำคัญที่ตั้งอยู่ใจกลางเมือง มีเจ้าผู้ครองนครเป็นผู้สร้างและทำนุบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่อง ตั้งอยู่บริเวณทิศตะวันออกของคุ้มหลวง

- 3) **ช่วงหลวง** (ช่วงแก้ว, ช่วงเมือง, สนามหลวง) คือบริเวณที่เป็นลานโล่งขนาดใหญ่ใจกลางเมือง ตั้งอยู่ระหว่างคูเมืองและวัดหลวง ใช้เป็นพื้นที่ในการประกอบพระราชพิธี รัฐพิธี และงานประเพณีต่าง ๆ
- 4) **ใจเมือง** (สะดือเมือง, วิญญานเมือง) ตั้งอยู่บริเวณกลางเมืองโดยถือเอาต้นไม้ใหญ่ เช่น ต้นสลี (ต้นโพธิ์ในภาษาเหนือ), ต้นยาง, ต้นช่าง เป็นที่สิงสถิตของเทวดารักษาเมือง ที่เรียกว่า เสือเมือง ตามคติความเชื่อลัทธิขงจื๊อ
- 5) **ที่อยู่อาศัยของชาวเมือง** คู่มุ่เจ้านาย เชื้อพระวงศ์ มักตั้งอยู่โดยรอบคูเมืองหรือบริเวณที่เป็นเดชเมืองและอายุเมือง ที่อยู่ของขุนนาง ข้าราชการ พ่อค้า คหบดี ไพร่ และพลเมืองมักตั้งอยู่ที่บริเวณพื้นที่ศรีเมือง มูลเมือง อุตสาหะเมือง และมนตรีเมือง
- 6) **กำแพงเมือง และคูเมือง** ตั้งอยู่บริเวณรอบเมืองโดยมีคูเมือง 3 ด้าน มีด้านหนึ่งติดกับแม่น้ำน่าน

ภาพ 13 / Fig 13

ภาพ 13

ผังเมืองน่านในอดีต

Fig 13

The city plan of Nan
in the past

พื้นที่โครงการ (Fig. 14) ตั้งอยู่ที่ศาลากลางจังหวัดน่าน (เดิม) ภายใต้อาคารบริบทเมืองน่าน ทิศใต้ติดกับถนนสุริยพงษ์ ทิศเหนือติดกับถนนมหาพรหม ทิศตะวันออกติดกับพื้นที่วัดภูคำ สำนักงานเหล่ากาชาดจังหวัดน่าน และสำนักงานสถิติจังหวัดน่าน ด้านทิศตะวันตกติดกับพื้นที่ของวัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหารโดยมีถนนมหาชัยคั่นกลาง ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวจัดอยู่ในพื้นที่ **“ใจเมืองน่าน”** ตามประกาศเขตพื้นที่เมืองเก่าน่าน เมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2549 ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าหลายมิติ ได้แก่ **คุณค่าทางวัฒนธรรม (Cultural Value)** ที่ประกอบด้วยสถานที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมเป็นจำนวนมาก เช่น คู่มเจ้า วัด ย่านการค้า ชุมชนที่พักอาศัยเก่าแก่ **คุณค่าทางเศรษฐกิจ (Economic Value)** เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงในการส่งเสริมคุณค่าเศรษฐกิจให้กับชุมชน ด้วยการส่งเสริมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของเมืองน่าน และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงอนุรักษ์, **คุณค่าด้านการใช้งาน (Functional Value)** ด้วยการบูรณะปรับปรุงให้นำมาใช้ใหม่ หรือการปรับเปลี่ยนประโยชน์การใช้สอยให้เข้ากับยุคสมัย นับเป็นหนทางหนึ่งในการอนุรักษ์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม **คุณค่าด้านการศึกษา (Educational Value)** เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ และ **คุณค่าด้านสังคม (Social Value)** เป็นพื้นที่ที่ประกอบด้วยกิจกรรมประเพณีทางสังคม ที่นำมาเชื่อมโยงกับการใช้สอยในปัจจุบัน และจากการศึกษาผัง “ทักษะเมือง” (Fig. 15) โดยนำลักษณะของการจัดวางพื้นที่ในแบบของผังเมืองเก่า นำมาสู่การจัดวางกลุ่มของกิจกรรมภายในโครงการ กำหนดให้มีพื้นที่สำคัญอยู่บริเวณพื้นที่ตรงกลาง และลาน (ช่วง) อยู่ติดกับพื้นที่กิจกรรมเชิงสัญลักษณ์หรือความเชื่อ และสร้างกรอบล้อมรอบเพื่อให้มีลักษณะคล้ายกับผังตาราง 9 ช่อง แล้วสร้างความสัมพันธ์ของการใช้งานที่มุ่งเน้นบริเวณศูนย์กลางของผัง จากนั้นจึงจัดวางกลุ่มกิจกรรม (Zoning) ตามลักษณะของเมืองเก่าน่านคือ 7 ประตู่ 1 หนอง 12 วัด และการวางผังอาคารแบบโอบล้อมที่มีการลดหลั่นของมวลและที่ว่าง

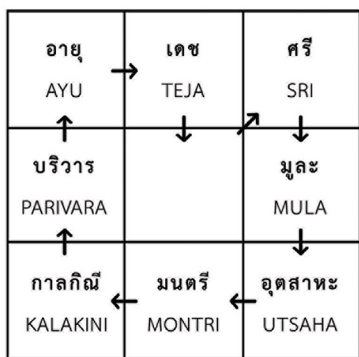
ภาพ 14 / Fig 14

ภาพ 14

ภาพทัศนียภาพพิพิธภัณฑ์
ประวัติศาสตร์นครน่าน

Fig 14

Panoramic View of
the Nakhon Nan History
Museum

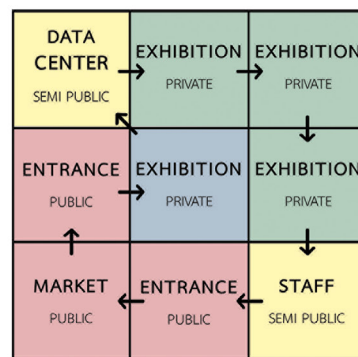
ภาพ 15 / Fig 15

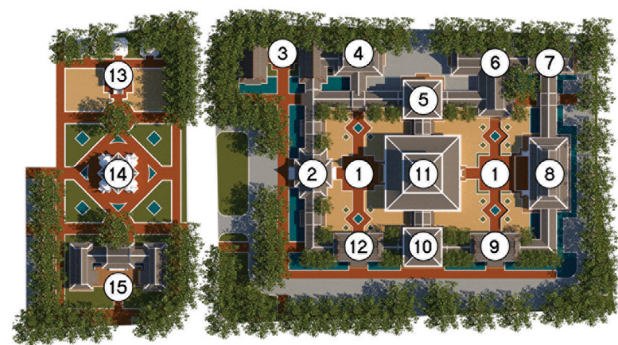
ภาพ 15

การตีความหลักทักษา
เพื่อนำมาจัดวางกลุ่ม
กิจกรรมในพิพิธภัณฑ์

Fig 15

Interpretation of
the Thaksa Mueang
[the city as an astrological
device] for organizing
activity groups in
the museum

ภาพ 16 / Fig 16

ภาพ 16

การออกแบบโครงการพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์นครน่าน และตัวอย่างรูปแบบสถาปัตยกรรมท้องถิ่นในเมืองน่าน

- 1 พื้นที่ว่าง
- 2 อาคารต้อนรับ
- 3 ศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์นครน่าน
- 4 อาคารนิทรรศการ 1
- 5 อาคารนิทรรศการ 2
- 6 อาคารนิทรรศการ 3
- 7 อาคารนิทรรศการ 4
- 8 อาคารนิทรรศการ 5
- 9 อาคารสำนักงาน
- 10 อาคารนิทรรศการ 6
- 11 อาคารนิทรรศการ 7
- 12 อาคารจำหน่ายของที่ระลึก
- 13 หอสักการะพระเจ้าน่าน
- 14 หอเกียรติยศเจ้าผู้ครองนครน่าน
- 15 ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวจังหวัดน่าน

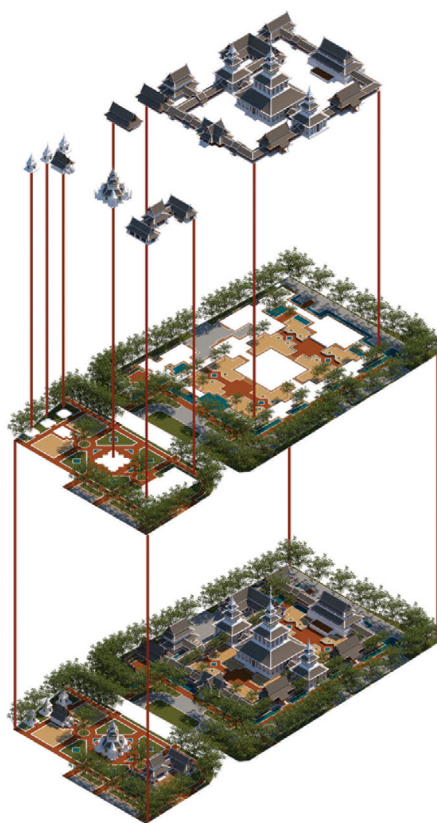

Fig 16

The Design of the Nakhon Nan History Museum and examples of local architecture in Nan

- 1 Open Area
- 2 Reception Building
- 3 Nakhon Nan Historical Information Center
- 4 Exhibition Building 1
- 5 Exhibition Building 2
- 6 Exhibition Building 3
- 7 Exhibition Building 4
- 8 Exhibition Building 5
- 9 Office Building
- 10 Exhibition Building 6.
- 11 Exhibition Building 7.
- 12 Souvenir shop Building
- 13 Veneration Hall of Nakhon Nan Kings
- 14 Hall of Honor for the Rulers of Nakhon Nan
- 15 Nan Tourist Service Center

แนวคิดการออกแบบวางผังของโครงการ (Fig. 16) มาจากการจำลอง การสร้างเมืองน่าน (เดิม) ตามคติ ทักษา หรือ ทศฯ ซึ่งเป็นหลักการสร้าง เมืองโบราณล้านนา ที่ใช้ดาวนพเคราะห์หัดเปลี่ยนหมุนเวียนเข้ามาส่ง อิทธิพลต่อความเป็นไป (เสวยอายุ) ในดวงชะตามนุษย์ บ้านเรือน และเมือง โดยไล่เรียงจาก ศรี มุละ อุตสาหะ มนตรี กาลกิณี บริวาร อายุ เดช เมื่อวน รอบแล้วจะกลับเข้าสู่ศูนย์กลางก่อนเริ่มนับเวียนใหม่ที่ ศรี อีกครั้ง¹⁶ โดยนำลักษณะการนับเวียนแบบวงกลมดังกล่าวมาปรับใช้ในการกำหนด เส้นทางสัญจรภายในโครงการแบบ Chain Lay Out ซึ่งมีลักษณะเป็นการสัญจร ในผังที่ต่อเนื่อง ไหลเวียนเป็นลักษณะวงกลมตามลำดับ และเปิดโอกาสให้ ผู้เข้าชมเลือกใช้เวลาในการรับชมเนื้อหาที่ตนเองสนใจได้ในผังที่เชื่อมโยงกัน ในลักษณะโอบล้อม โครงการมีการประดับตกแต่งด้วยงานศิลปกรรมท้องถิ่น ที่มีความคุ้นเคยสำหรับคนในพื้นที่ เพื่อสร้างจุดเด่น จุดจดจำ บรรยากาศ ความกลมกลืนให้กับกลุ่มอาคารและบริบทเมืองเก่า่าน

แนวคิดการออกแบบอาคารภายในโครงการให้เกิดการลดหลั่น มีการคำนึงถึง การนำเสนอธรรมชาติเข้ามาในอาคารในปริมาณที่มาก-น้อยตามความต้องการ ด้วยวิธีการออกแบบระยะห่างระหว่างระนาบพื้นและเพดานที่สูง-ต่ำ แตกต่าง กัน ในส่วนหลังคาซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สร้างความรู้สึกของผู้ใช้งานได้นั้น ก็มีการใช้แสง-เงา ที่ตกกระทบมวลหลังคา นำมาสร้างความรู้สึกที่อ้างอิงไป ถึงสถาปัตยกรรมดั้งเดิมในเมืองน่าน โดยศึกษาผ่านเรือนไม้พื้นถิ่นเมืองน่าน เพื่อเปรียบเทียบและหาความสัมพันธ์ของแสงและระนาบ สามารถแบ่งพื้นที่ ออกเป็น 4 ส่วนหลัก ๆ ไล่ไปตามลำดับความสว่าง ได้แก่ ชาน ชานหลั่น เจาะ (เต็น), และห้อง ซึ่งจากการศึกษาพบว่าความสัมพันธ์ของแสงและระนาบผ่าน เรือนไม้พื้นถิ่นเมืองน่านที่น่าสนใจคือ พื้นที่ที่ได้รับแสงสว่างมากมักจะมี ความสูง ของระนาบพื้น-เพดานที่ต่ำกว่าพื้นที่ที่ได้รับแสงสลัวและแสงน้อย ด้านรูปแบบ ทางสถาปัตยกรรมใช้การจำลอง-ดัดแปลงรูปแบบและองค์ประกอบทาง สถาปัตยกรรมที่มาจากศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมในท้องถิ่นจังหวัดน่าน ที่มีลักษณะผสมผสานกันของของรูปแบบไทลื้อ ล้านนา พม่า ล้านช้าง สุโขทัย ในแง่ขนาด รูปทรง และสัดส่วน ในด้านการใช้วัสดุเป็นการผสมผสานวัสดุ ในท้องถิ่นที่มีความโดดเด่นเช่น ไม้ อีฐ เครื่องเงิน ในด้านองค์ประกอบทาง สถาปัตยกรรมต่าง ๆ เช่น ประตู-หน้าต่าง หน้าบัน ชุมประตูปั้นลม เชิงชาย ค้ำยัน ส่วนยอดอาคารก็ใช้สถาปัตยกรรมและศิลปกรรมท้องถิ่นเป็น แรงบันดาลใจในการออกแบบเพื่อช่วยส่งเสริมการสร้างบรรยากาศ ประวัติศาสตร์นครน่านในอดีต

รายละเอียดการออกแบบมีดังนี้

- 1) พื้นที่ข่วง** (ลานโล่งกลางแจ้ง) ประกอบด้วยข่วงทิศตะวันตก ใช้ในการแสดงออกและการรับรู้ความเป็นปัจจุบัน (รองรับนิทรรศการหมุนเวียน) และข่วงทิศตะวันออก ใช้ในการแสดงออกและการรับรู้ความเป็นน่านในอดีต (รองรับนิทรรศการหมุนเวียนและกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมกลางแจ้ง เช่น ดนตรีพื้นเมือง นาฏศิลป์ เป็นต้น)
- 2) อาคารต้อนรับ** เป็นอาคารจตุรมุขที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากพระอุโบสถ วัดภูมินทร์ จ.น่าน วางตัวรับกับทางเข้าของโครงการ ภายในมีพื้นที่ต้อนรับ จุดรับฝากของ มีทางเชื่อม 2 ทางเพื่อเข้าถึงอาคารศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์นครน่าน และอาคารจำหน่ายของที่ระลึก
- 3) ศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์นครน่าน** เป็นอาคารแฝดที่ได้รับแรงบันดาลใจจากเรือนไม้พื้นถิ่นเมืองน่านที่มีลักษณะอาคารผนังสีเหลี่ยมผืนผ้าหลังคาทรงจั่วและมีหลังคาปีกนกรอบอาคารวางตัวอยู่ในทิศตะวันตกเฉียงเหนือของโครงการ ภายในประกอบด้วยพื้นที่สืบทอด ห้องสมุด และพื้นที่ให้บริการข้อมูลประวัติศาสตร์นครน่าน
- 4) อาคารนิทรรศการ 1** เป็นอาคารโรงขนาดใหญ่ที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากหอไตร วัดหัวข่วง จ.น่าน มีลักษณะเป็นอาคารผนังสีเหลี่ยมผืนผ้าบนฐานสูง ตัวเรือนเป็นไม้หลังคาทรงจั่วและมีหลังคาปีกนกรอบอาคาร ภายในจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับภูมิศาสตร์เมืองน่าน
- 5) อาคารนิทรรศการ 2** เป็นอาคารผนังสีเหลี่ยมจัตุรัสหลังคาซ้อนชั้นทรงสูงที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากรูปแบบสถาปัตยกรรมไทลื้อใน จ.น่าน ผนังด้านนอกประดับด้วยอิฐก่อเรียงสลับลดลวดลายที่มาจากผ้าลายน้ำไหลของเมืองน่าน ส่วนยอดและเชิงชายประดับด้วยเครื่องเงินภายในจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับการก่อตั้งเมืองน่าน
- 6) อาคารนิทรรศการ 3** เป็นอาคารที่ได้รับแรงบันดาลใจจากเรือนไม้พื้นถิ่นเมืองน่านที่มีลักษณะอาคารผนังสีเหลี่ยมผืนผ้าหลังคาทรงจั่วและมีหลังคาปีกนกรอบอาคาร ภายในจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับชาติพันธุ์ศาสนาและความเชื่อที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่เมืองน่าน
- 7) อาคารนิทรรศการ 4** เป็นอาคารที่ได้รับแรงบันดาลใจจากเรือนไม้พื้นถิ่นเมืองน่านที่มีลักษณะอาคารผนังสีเหลี่ยมผืนผ้าหลังคาทรงจั่วและมีหลังคาปีกนกรอบอาคาร ภายในจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรมเทศกาลต่าง ๆ ที่สะท้อนวิถีชีวิต อัตลักษณ์ของคนเมืองน่าน

- 8) **อาคารนิทรรศการ 5** เป็นอาคารโถงขนาดใหญ่ 2 ชั้น ที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากหอไตร ที่มีลักษณะอาคารผนังสีเหลี่ยมผืนผ้าหลังคาทรงจั่ว และมีหลังคาปีกนกกรอบอาคาร ภายในจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับงานศิลปกรรมในเมืองน่าน เช่น จิตรกรรม ผ่าทอ เครื่องจักสาน เครื่องเงิน เมืองน่าน เป็นต้น
- 9) **อาคารสำนักงาน** เป็นอาคารโถงหลังคาจั่ว 2 ชั้น ได้รับแรงบันดาลใจจากเรือนไม้พื้นถิ่นเมืองน่าน โดยชั้นบนเป็นพื้นที่สำหรับเจ้าหน้าที่ภายในโครงการ และชั้นล่างเป็นทางเดินใต้ถุนอาคาร
- 10) **อาคารนิทรรศการ 6** เป็นอาคารผนังสีเหลี่ยมจัตุรัส หลังคาเป็นอาคารที่ได้รับแรงบันดาลใจจากเรือนไม้พื้นถิ่นเมืองน่าน ภายในจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับระบบการเมืองและการปกครองของเมืองน่าน
- 11) **อาคารนิทรรศการ 7** เป็นอาคาร 2 ชั้น ผนังสีเหลี่ยมจัตุรัส หลังคาเป็นอาคารที่ได้รับแรงบันดาลใจจากเรือนไม้พื้นถิ่นเมืองน่าน ภายในจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับภาพรวมของข้อมูลทางประวัติศาสตร์เมืองน่าน และนิทรรศการอนาคตเมืองน่าน
- 12) **อาคารจำหน่ายของที่ระลึก** เป็นอาคารโถงหลังคาจั่ว 2 ชั้น ได้รับแรงบันดาลใจจากเรือนไม้พื้นถิ่นเมืองน่าน โดยชั้นบนเป็นพื้นที่สำหรับจำหน่ายสินค้าภายในโครงการ และชั้นล่างเป็นทางเดินใต้ถุนอาคาร
- 13) **หอสักการะพระเจ้าน่าน** เป็นอาคารลักษณะวิหารขนาดเล็ก มีผนังสีเหลี่ยมผืนผ้า หลังคาทรงจั่วซ้อน 2 ชั้น ใช้สำหรับกิจกรรมสักการะบูชาพระเจ้าน่าน
- 14) **หอเกียรติยศเจ้าผู้ครองนครน่าน** เป็นอาคารผนังสีเหลี่ยมจัตุรัส หลังคาซ้อนชั้นทรงสูง ที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากรูปแบบสถาปัตยกรรมไทลื้อ ใน จ.น่าน มีซุ้มประตูทั้ง 4 ด้าน ภายในจัดแสดงนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับเจ้าผู้ครองนครน่านในอดีต
- 15) **ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวจังหวัดน่าน** เป็นอาคารที่ได้รับแรงบันดาลใจจากกลุ่มเรือนไม้พื้นถิ่นเมืองน่าน วางตัวอยู่ทางทิศใต้ของพื้นที่ส่วนขยายของโครงการ ติดกับถนนหมายเลข 101 ภายในมีพื้นที่ให้บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวทั่วไป และพื้นที่จำหน่ายสินค้าของฝากเมืองน่าน

6. บทสรุปการออกแบบพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์นครน่าน

การทดลองออกแบบโครงการพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์นครน่าน (Opening figure on page 78) ในงานวิจัยนี้ได้ออกแบบเป็นพื้นที่เรียนรู้ผ่านการจำลองและการสร้างบรรยากาศทางประวัติศาสตร์ โดยการศึกษา รวบรวม และจำแนกข้อมูลกรณีศึกษาโครงการพิพิธภัณฑ์ประเภทพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ที่ใช้รูปแบบและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมไทยและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ได้แก่ 1) บริบทและพื้นที่ตั้งโครงการ 2) การแสดงออกเชิงนามธรรม 3) การแสดงออกเชิงรูปธรรม และ 4) การแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ เพื่อสร้างบรรยากาศที่สะท้อนความเป็นไทยและท้องถิ่น และมีส่วนช่วยในการเพิ่มอรรถรสของการชมนิทรรศการประวัติศาสตร์ ผลลัพธ์ที่ได้ออกมาคือเป็นโครงการพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ที่ตั้งอยู่บริเวณศาลากลางจังหวัดน่านหลังเดิม และอยู่ในขอบเขตพื้นที่ใจเมืองน่าน (เมืองเก่าน่าน) เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในด้านการท่องเที่ยว เชิงศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์¹⁷ และมีคุณค่าทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ ด้านการใช้งาน ด้านการศึกษา และคุณค่าด้านสังคมโดยการออกแบบให้มีลักษณะของการวางผังแบบโอบล้อมลักษณะผังทักษาเมืองที่เป็นตาราง 9 ช่อง และสร้างความสัมพันธ์ของการใช้งานที่มุ่งเน้นบริเวณศูนย์กลางของผัง มีการจัดวางกลุ่มกิจกรรม (Zoning) ตามลักษณะของเมืองเก่าน่าน มีพื้นที่ลานโล่งและกลุ่มอาคารล้อมรอบที่ประดับตกแต่งด้วยงานศิลปกรรมท้องถิ่นที่มีความคุ้นเคยสำหรับคนในพื้นที่ เพื่อสร้างจุดเด่น จุดจดจำ บรรยากาศ ความกลมกลืนให้กับกลุ่มอาคารและบริบทโดยอาคารประธานมีลักษณะเป็นอาคารผนังสี่เหลี่ยมทรงมณฑป หลังคาทรงสูง และมีอาคารทรงจั่ววางตัวเป็นกรอบล้อมรอบ และมีหลังคาลดหลั่นลงไปตามจังหวะของอาคาร เพื่อจำลองบรรยากาศของความเป็นเมืองน่านในอดีตและตอบสนองกับกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นคุณค่าด้านอารมณ์และความรู้สึก การโหยหาอดีต (Nostalgia) และมีความสนใจพิพิธภัณฑ์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งทางด้านกิจกรรมและต้องการการพักผ่อน¹⁸ภายในประกอบไปด้วยนิทรรศการที่นำเสนอข้อมูลทางประวัติศาสตร์นครน่าน ด้านภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ศาสนา ความเชื่อ ศิลปกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม การตั้งเมือง การย้ายเมือง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผ่านเส้นทางสัญจรภายในโครงการแบบต่อเนื่อง ไหลเวียนเป็นลักษณะวงกลมแบบเดียวกับหลักการนับเวียนในผังทักษา

แนวทางที่นำเสนองานวิจัยนี้เป็นแนวทางหนึ่งในการศึกษาเพื่อออกแบบพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ในประเทศไทย ที่ใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมไทยและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในการนำเสนอ ซึ่งอาจจะเหมาะกับโครงการที่ต้องการสร้างบรรยากาศ และอรรถรสของการนำเสนอความเป็นไทย อัตลักษณ์ท้องถิ่น และหากสามารถบริหารจัดการวิธี รูปแบบของการนำเสนอข้อมูลก็จะช่วยให้ภาพรวมของกิจกรรมมีความกลมกลืนสอดคล้องทั้งด้านข้อมูลกับความรู้สึกรักของผู้ใช้งาน และนำไปสู่การสร้างประสบการณ์ร่วม (Experience) และความทรงจำ (Memorable) ของผู้ใช้งาน ตรงตามสาระที่พิพิธภัณฑ์ต้องการนำเสนอ ซึ่งเป็นหนึ่งในประเด็นสำคัญของการจัดตั้งและการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์อย่างมีพลวัต ที่มุ่งหมายสร้างสัมพันธ์กับสังคมในระยะยาว สุดท้ายนี้ผู้ศึกษาวิจัยคาดหวังว่าการศึกษาค้างครั้งนี้จะเป็นกรณีศึกษาที่มีส่วนช่วยในการศึกษา พัฒนา แนวทาง และค้นหาเครื่องมือในการออกแบบสถาปัตยกรรมไทยและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นต่อไปในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “การทดลองออกแบบพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์นครน่าน” หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมไทย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Acknowledgment

This article is part of a thesis entitled ‘Design Principle of Nakhon Nan History Museum’ for the Master of Architecture Program in Thai Architecture at the Faculty of Architecture, Silpakorn University, Thailand.

Notes

- Office of National Museums, Fine Arts Department, **Khūmǔ phiphiththaphan thōngthin [Local Museum Guide]** (Bangkok: Office of National Museums, Fine Arts Department, 2004), 6.
- Pritta Chalermphao Koanantakul and others, **Rāingān wīchāi chabap sombūn wīchāi læ phatthanā phiphiththaphan thōngthin raya thī nūng sāng khǔākāi læ samrūt saphāp phiphiththaphan thōngthin [Research and Development of Local Museums Phase 1: Establish Networks and Survey the Conditions of Local Museums: Final Report]** (Bangkok: The Thailand Research Fund, 2004), 5.
- Woralun Boonyasurat, “Phiphiththaphan botbāt læ kanchatkān [Museum Role and Management],” (Course manuscript for Art and Cultural Management, Faculty of Fine Arts, Chiang Mai University, Chiang Mai, 2016), 3.
- Jira Jongkol, **Nam chom phiphiththaphanthasathān hǎeng chāt Phra Nakhōn [Guided Tour of the National Museum Bangkok]** (Bangkok: Fine Arts Department, 1984), 8.
- Ibid.
- Thai Junior Encyclopedia Foundation, **Phiphiththaphan-thasathān lem sīsip [Museums, Volume 40]**, 5th ed. (Bangkok: Thai Junior Encyclopedia Foundation, 2022), 31.
- Office of National Museums, Fine Arts Department, **Phiphiththaphanthasathān hǎeng chāt nai prathēt Thai [National Museums in Thailand]** (Bangkok: Fine Arts Department, 1989), 132.
- Benchawan Phonprasoe, **Krabūankān mī sūan rūam khōng thōngthin tō kǎn sāng ‘ong khwām rū kǎe bōrānawatthu Museum Visit You [Museum Visit You, the Local Community’s Involvement in the Creation of Knowledge about Artifacts]**, Accessed February 7, 2024, Available from <https://db.sac.or.th/museum/article/85>
- Office of the National Culture Commission, **Sū chōmnā mai khōng watthanatham kap kǎnphatthanā [Towards New Dimension of Culture and Development]** (Bangkok: Office of the National Culture Commission, 1989), 91.
- Office of National Museums, Fine Arts Department, **Khūmǔ phiphiththaphan thōngthin**, 8.
- Paradon Kenwisad, “Phiphiththaphan phra ‘A Čhā Man Phūrithattō: san khati læ kǎn sadǎeng watthu hǎeng khwām song čham nai ‘ariya song sathān [The Museum of Phra Ajahn Mun Bhuridatta: Semiology and Displaying Memories in the Place of Enlightened Monk],” (Ph.D. Dissertation, Maha Sarakham University, 2023).
- Lerchita Surakitbovorn, Kriengsak Pintusonsri, and Borwonwit Prueangwong, “Panhā læ ‘uppasak kǎn bang khap chai phrarātchabanyat bōrānnasathān bōrānawatthu sinlapawatthu læ phiphiththaphanthasathān hǎeng chāt phō.sō. sōngphanhārōisī [Problems and Obstacles on the Enforcement of Historic Sites, Antiques and National Museums Act, B.E. 1961],” **Journal of Education and Social Development** 15, 2 (January-June 2020): 10-21.
- Apinant Phongmethakul, Vimolsiddhi Horayangkura, and Santirak Prasertsuk, **Rāingān wīchāi chabap sombūn khōngkǎn kǎn sāng san ‘ēkkalak sathāpattayakam Thai samai mai: lem sī sūanprakōp læ sūan pranīt sathāpattayakam [The Creation of Modern Thai Architectural Identity: Final Report, Architectural Features and Refinement, Volume 4]** (Bangkok: The Thailand Research Fund, 2015), 90.

- 14 Vimolsiddhi Horayangkura, Bootsakorn Settaworakit, and Vira Inpanthang, **Rāingān wičhai chabap sombūn khrōngkān kān sāng san ‘ēkkalak sathāpattayakam Thai samai mai: lem nung phūnthān ‘ēkkalak sathāpattayakam Thai [The Creation of Modern Thai Architectural Identity: Final Report, Fundamentals of Thai Architectural Identity, Volume 1]** (Bangkok: The Thailand Research Fund, 2015), 83.
- 15 Thosaporn Sodabunlu, “Khati khan sāng mŭang Chāng Mai nai watthanatham Lānnā [The Design of Chiang Mai City in Lanna Culture],” **NAJUA: History of Architecture and Thai Architecture** 4 (September 2006): 142.
- 16 Nan National Museum, **‘Akhān kao lao khān Nān ‘a dīt [Historical Buildings Recounting the Past of Nan]**, 4th ed. (Nan: Nan Provincial Administrative Organization, 2007), 7.
- 17 Kittikorn Somyot and others, **Kānphatthanā sakkayaphāp rōng rap kānthōngthēo khōng chumchon nai khēt phūnthī mŭang kào Nān [Developing the Tourism Potential of Communities in the Nan Old City Area]** (Nan: Nan Community College, 2019), 106.
- 18 Thapakorn Thongkamnush, Ketwadee Buddhabhumhitak, and Orawan Sirisawat Apichayakul, “Kān songsōem kānthōngthēo chōeng phiphitthaphan nai prathēt Thai dūai nāēokhit phiphitthaphan čhutmāiplāithāng [Promoting Museum Tourism in Thailand with the Concept of Destination Museum],” **Journal of Graduate Studies Valaya Alongkorn Rajabhat University** 15, 1 (January-April 2021): 38-52.
- Benchawan Phonprasoet. **Krabūankān mī sūan rūam khōng thōngthin tō kān sāng ‘ong khwāmru kē bōrānnawatthu Museum Visit You [Museum Visit You, the Local Community’s Involvement in the Creation of Knowledge about Artifacts]**. Accessed February 7, 2024. Available from <https://db.sac.or.th/museum/article/85>
- Jira Jongkol. **Nam chom phiphitthaphanthasathān hāeng chāt Phra Nakhōn [Guided Tour of the National Museum Bangkok]**. Bangkok: Fine Arts Department, 1984.
- Kittikorn Somyot and others. **Kānphatthanā sakkayaphāp rōng rap kānthōngthēo khōng chumchon nai khēt phūnthī mŭang kào Nān [Developing the Tourism Potential of Communities in the Nan Old City Area]**. Nan: Nan Community College, 2019.
- Lerchita Surakitbovorn, Kriengsak Pintusonsri, and Borwonwit Prueangwong, “Panhā lāe ‘uppasak kān bang khap chai phrarāitchabanyat bōrānnasathān bōrānnawatthu sinlapawatthu lāe phiphitthaphanthasathān hāeng chāt phō.sō. sōngphanhārōisī [Problems and Obstacles on the Enforcement of Historic Sites, Antiques and National Museums Act, B.E. 1961],” **Journal of Education and Social Development** 15, 2 (January-June 2020): 10-21.
- Nan National Museum. **‘Akhān kao lao khān Nān ‘a dīt [Historical Buildings Recounting the Past of Nan]**. 4th ed. Nan: Nan Provincial Administrative Organization, 2007.
- Office of National Museums, Fine Arts Department. **Khūmŭ phiphitthaphan thōngthin [Local Museum Guide]**. Bangkok: Office of National Museums, Fine Arts Department, 2004.
- _____. **Phiphitthaphanthasathān hāeng chāt nai prathēt Thai [National Museums in Thailand]**. Bangkok: Fine Arts Department, 1989.
- Office of the National Culture Commission. **Sū chōmnā mai khōng watthanatham kap kānphatthanā [Towards New Dimension of Culture and Development]**. Bangkok: Office of the National Culture Commission, 1989.

Bibliography

- Apinant Phongmethakul, Vimolsiddhi Horayangkura, and Santirak Prasertsuk. **Rāingān wičhai chabap sombūn khrōngkān kān sāng san ‘ēkkalak sathāpattayakam Thai samai mai: lem sī sūanprakōp lāe sūan pranīt sathāpattayakam [The Creation of Modern Thai Architectural Identity: Final Report, Architectural Features and Refinement, Volume 4]**. Bangkok: The Thailand Research Fund, 2015.

Paradon Kenwisad. "Phiphitthaphan phra 'A Čhā Man Phūritthattō: san khati læ kăn sadæng watthu hæng khwām song čham nai 'ariya song sathān [The Museum of Phra Ajahn Mun Bhuridatta: Semiology and Displaying Memories in the Place of Enlightened Monk]." Ph.D. Dissertation, Maha Sarakham University, 2023.

Pritta Chalermphao Koanantakul and others. **Rāingān wičhai chabap sombūn wičhai læ phatthanā phiphitthaphan thōngthin raya thī nưng sāng khưākhai læ samrūt saphāp phiphitthaphan thōngthin [Research and Development of Local Museums Phase 1: Establish Networks and Survey the Conditions of Local Museums: Final Report].** Bangkok: The Thailand Research Fund, 2004.

Thai Junior Encyclopedia Foundation. **Phiphitthaphanthasathān lem sīsip [Museums, Volume 40].** 5th ed. Bangkok: Thai Junior Encyclopedia Foundation, 2022.

Thapakorn Thongkamnush, Ketwadee Buddhahumbhitak, and Orawan Sirisawat Apichayakul. "Kăn songsǝm kănthōngthiēo chōeng phiphitthaphan nai prathēt Thai dūai nǝokhit phiphitthaphan čhutmāiplāithāng [Promoting Museum Tourism in Thailand with the Concept of Destination Museum]." **Journal of Graduate Studies Valaya Alongkorn Rajabhat University** 15, 1 (January-April 2021): 38-52.

Thosaporn Sodabunlu. "Khati khan sāng mưāng Čiāng Mai nai watthanatham Lănnā [The Design of Chiang Mai City in Lanna Culture]." **NAJUA: History of Architecture and Thai Architecture** 4 (September 2006): 138-157.

Vimolsiddhi Horayangkura, Bootsakorn Settaworakit, and Vira Inpanthang. **Rāingān wičhai chabap sombūn khroṅkăn kănsāng san 'ēkkalak sathāpattayakam Thai samai mai: lem nưng phūnthān 'ēkkalak sathāpattayakam Thai [The Creation of Modern Thai Architectural Identity: Final Report, Fundamentals of Thai Architectural Identity, Volume 1].** Bangkok: The Thailand Research Fund, 2015.

Woralun Boonyasurat. "Phiphitthaphan botbāt læ kăncatkăn [Museum Role and Management]." Course manuscript for Art and Cultural Management, Faculty of Fine Arts, Chiang Mai University, Chiang Mai, 2016.

Illustration Sources

All illustrations by the authors unless otherwise specified.

Fig 1 Arnold Wright and Oliver T. Breakspear, **Twentieth Century Impressions of Siam: its History, People, Commerce, Industries, and Resources, with which Is Incorporated an Abridged Edition of Twentieth Century Impressions of British Malaya** (London: Lloyds Greater Britain Publishing Company Limited, 1908), 250.

Fig 2 Ibid., 251.

Fig 3 Designated Areas for Sustainable Tourism Administration, **The National Archives in Commemoration of H.M. the King's Golden Jubilee**, Accessed February 18, 2024, Available from <https://cbtthailand.dasta.or.th/webapp/relattraction/content/3924/>

Fig 4 Jira Jongkol, **Nam chom phiphitthaphanthasathān hæng chāt Phra Nakhon [Guided Tour of the National Museum Bangkok]** (Bangkok: Fine Arts Department, 1984), 3.

Fig 5 Hariphunchai National Museum, **Prawat læ botbāt nāthi [History and Roles]**, Accessed February 7, 2024, Available from <https://www.finearts.go.th/hariphunchaimuseum/categorie/history>

Fig 6 Chindanaï Maiket, "Phiphitthaphanthasathān hængchāt Čhao Sām Phrayā bon čhut plān phān rūānglao khōng prawattisāt Thai [Chao Sam Phraya National Museum on the Turning Point of the Narrative of Thai History]," **NAJUA: History of Architecture and Thai Architecture** 19, 2 (July-December 2022): 113.

Fig 7 Muang Boran Museum, **Sathāpattayakam tām lamdap kănsāng Mưāng Bōrān khōng khun Lek læ khroṅpkhưā Wiriya phan [The Architecture of Muang Boran Museum of Mr. Lek and the Viriyabhun's Family in the Order of Construction]**, Accessed January 18, 2024, Available from <https://www.muangboranmuseum.com/all-period>

Fig 8 Designated Areas for Sustainable Tourism Administration, **Chan Saen Ancient Town and Chan Saen Museum**, Accessed February 7, 2024, Available from <https://cbtthailand.dasta.or.th/webapp/relattraction/content/2332/>

Fig 9 Designated Areas for Sustainable Tourism Administration, **Achan Fan Archaro Museum**, Accessed February 7, 2024, Available from <https://cbtthailand.dasta.or.th/webapp/relattraction/content/2197>

Fig 10 Matichon Online, **Phiphitthaphan Dhammaċhēdī Phra Thamwisutthimongkhon sūn rūam hāeng khwām satthā sūphōt phra phuttha sātsanā thīn ‘Īsān [Dhamma Chedi Phra Thamwisutthimongkol Museum Center of Faith Inheriting Buddhism in the Northeast]**, Accessed February 7, 2024, Available from https://www.matichon.co.th/court-news/news_3233650

Fig 12 Chalermprakiat Institute of Thai Art and Architecture, 2024.